

OBČAN STÁTU VE STEJNOKROJI

Autor článku je náčelníkem jednoho z oddělení vnitřního vedení ozbrojených sil SRN (Fü S I 4). Vojenskými rozhledy zveřejněný příspěvek plk. gšt. A. Gubernatis přednesl jako přednášku u příležitosti návštěvy náčelníka Generálního štábu Československé armády v Bonnu dne 5. listopadu 1991.

Téma "Občan státu ve stejnokroji - aspekty velení a výcviku v armádě doplňované na základě všeobecné branné povinnosti" má:

- vysvětlit začlenění ozbrojených sil a vojáků, kteří v nich slouží, do demokraticky uspořádaného státu,

- popsat vztah nadřízených a podřízených a tím také zásady, které určují velení a výcvik,
- zdůraznit význam principu všeobecné branné povinnosti pro ozbrojené síly Spolkové republiky Německo.

Úvodní pohled na situaci při založení ozbrojených sil Spolkové republiky Německo zároveň ukazuje, že se základy a praxe služby v německých ozbrojených silách v uplynulých desetiletích dále vyvíjely v neustálém procesu a že dnešní dosažený stav integrace do společnosti nemůže být považován za předem daný.

Na závěr budou proto také zcela záměrně uvedeny některé zkušenosti, které získaly německé ozbrojené síly v uplynulém roce v procesu sjednocení Německa.

Výchozí situace při založení ozbrojených sil Spolkové republiky Německo

Když byly deset let od konce druhé světové války založeny ozbrojené síly Spolkové republiky Německo, bylo nutné je začlenit do již existujícího demokraticky uspořádaného státního zřízení Spolkové republiky Německo. Na pozadí zkušeností Německa v tomto století - císařská říše, první světová válka, demokratická ústava mezi válkami, která nakonec ztroskotala, diktatura, druhá světová válka - a změnách světových politických rámcových podmínek (stručně: jaderné zbraně) bylo nutné dohonit změnu, které bylo podrobena poslání nových německých ozbrojených sil, a proto také služba vojáků:

- Od silné, i dovnitř státu působící ruky suverénní vrchnosti, k nástroji demokraticky legitimního politického vedení, aby byla zajištěna ochrana státu proti vnějšímu ohrožení.

- Od privilegovaného stavu k normálnímu občanství s oblastí úkolů stanovenou ústavní výkonnou mocí.

- Od vojákého chápání povolání, jež spatřovalo svoje nejvyšší osvědčení ve vojenském boji, k sebepochopení, jež nachází naplnění v přínosu bojeschopných ozbrojených sil k politice zajištění míru a zabránění válce.

Postavení ozbrojených sil ve státě a jejich vnitřní řád bylo nutné odvodit z politických, právních a sociálních principů platného základního zákona od roku 1949, naší ústavy.

Ozbrojené síly Spolkové republiky Německo byly určeny výlučně k obraně; toto poslání bylo také zakotveno v základním zákonu a mělo se opírat o všeobecnou brannou povinnost.

Pro ozbrojené síly Spolkové republiky Německo bylo nezbytné nalézt uspořádání, které zajistí hodnoty a práva základního zákona také pro vojáka. Německá koncepce, podle níž jsou hodnoty naší ústavy zavedeny u ozbrojených sil při současném zajištění plnění jejich poslání, se nazývá vnitřním vedením.

Ústředním pojmem této koncepce je občan státu ve stejnokroji.

Občan státu ve stejnokroji

Ozbrojené síly Spolkové republiky Německo nejsou demokraticky organizovanou armádou, nýbrž armádou v demokracii, jejíž vojáci jsou zároveň občany svobodného, demokratického státu.

V úvahách o řádu a svobodě bylo a je nutné dávat prioritu svobodě. Svoboda smí být ve prospěch řádu omezoována jen do té míry, do jaké to nezbytně vyžaduje splnění vojenského poslání.

Tato zásada nachází svůj výraz ve vojenském zákoně, který stanoví právní postavení vojáků. V § 6 tohoto zákona je uvedeno: "Voják má stejná státoobčanská práva jako každý jiný občan státu. Jeho práva jsou omezena v rámci požadavků vojenské služby jeho zákonem odůvodněnými povinnostmi".

Důležitá jsou slova "zákonem odůvodněné povinnosti". Není tudíž v pravomoci exekutivy

anebo dokonce nějakého vojenského nadřízeného stanovit, co je nezbytné považovat za vojenskou ctnost a povinnost. Toto právo si vyhrazuje zákonodárce tím, že na závěr vojenského zákona stanovil přehled práv a povinností pro všechny vojáky.

Základní povinnost všech vojáků vyžaduje věrnost, ochotu vykonávat službu a statečnost, a to i s nasazením zdraví a života. Dalšími povinnostmi jsou poslušnost, kamarádství, povinnost mluvit pravdu, mlčenlivost. Dalšími povinnostmi pro vojenské představené jsou být příkladem chování i v plnění povinností, prosazovat kázeň a starat se o podřízené.

Voják ozbrojených sil Spolkové republiky Německo má rozsáhlá občanská práva. Je mu zaručeno svobodné vykonávání svého náboženského vyznání. Má právo svobodně vyslovovat své politické názory. Může se sdružovat s jinými k uplatňování svých profesionálních zájmů, nebo vstoupit do politické strany podle svého přesvědčení. Má aktivní a pasivní volební právo. V době, kdy není ve službě, se může volně pohybovat. Voják se v uspořádání svého života neliší - je lhostejné, zda je vojákem základní služby nebo dobrovolníkem, zda je příslušníkem mužstva nebo generálem - od ostatních občanů. Nemá však oproti ostatním občanům ovšem také žádné zvláštní výhody. Pro vyvážení omezených práv a přídavné povinnosti zákonodárce zajišťuje vojákovi přídavnou právní ochranu. Tato právní ochrana nachází svůj výraz především v zákonem zaručeném právu stížnosti v rámci ozbrojených sil a v instituci vojenského pověřence v německém Spolkovém sněmu. Každý voják se tudíž může obrátit ke svému vojenskému představenému nebo bez dodržení služebního postupu přímo k vojenskému pověřenci, když se cítí být nějakým způsobem poškozen. Přirozeně mu je, stejně jako každému jinému občanovi, otevřena normální právní cesta ke správním nebo pracovním soudům. Žádný civilní zaměstnanec ve Spolkové republice Německo nemá k dispozici tak obsáhlou právní ochranu.

Aby se však předcházelo nedorozuměním - těmito úpravami není žádným způsobem zpochybněn základní funkční princip ozbrojených sil: rozkaz a poslušnost.

Velení a výcvik v armádě doplňované brannou povinností

Vojenské velení je utvářeno koncepcí vnitřního vedení a dodržuje zásadu velení prostřednictvím ukládání úkolů. Oba principy jsou spolu v souladu. Stanoví měřítko pro službu v ozbrojených silách u všech stupňů velení a ve všech oblastech velení.

Koncepce vnitřního vedení má za cíl:

- dosáhnout porozumění a pochopení významu i nutnosti vojenské služby pro naši zemi,
- integrovat ozbrojené síly, jejich vojáky do státu a společnosti,
- posilovat připravenost vojáka k uvědomělému plnění povinností, k přejímání odpovědnosti a ke spolupráci, chránit kázeň a soudržnost vojsk,
- zabezpečovat vnitřní řád ozbrojených sil tak, aby byl lidsky důstojný, právní a při plnění poslání účinný.

V armádě doplňované na základě všeobecné branné povinnosti je výcvik, který při každém nástupním termínu začíná znovu, středem veškerého úsilí. Musí však být v omezeném disponibilním čase uspořádán tak, aby mohl každý aktivní voják i záložník plnit svůj bojový úkol.

Jádrem veškeré činnosti vedení u ozbrojených sil je vedení lidí. Pro praxi vedení lidí platí dvě zásadní hodnoty: jednak je nutné prosazovat plnění povinností a úkolů, jednak je nezbytné respektovat oprávněné požadavky jednotlivého vojáka, jeho práva a jeho osobnost.

Přitom musí vedení lidí u Spolkových ozbrojených sil brát zřetel k tomu, že vojenská služba - přes mnohou srovnatelnost jednotlivých činností - nemůže být posuzována podle měřítek civilního světa práce. Tak musí být jako předpoklad pro splnění úkolu každý voják vycvičen v boji se zbraní do všech jeho důsledků - až po ultima ratio (= nejzazší důvod) nutnosti zabít a být zabít.

Vojáci nastupují do služby v ozbrojených silách s různými znalostmi a dovednostmi. Jejich

postoje jsou již utvořeny rodinou, školou, pracovním prostředím a jinými vlivy. Orientace vojáků-nováčků a záložníků na normy a hodnoty jejich oblasti civilních prožitků i zkušeností, která během vojenské služby přetrvává, má za následek, že vedení lidí klade na vojenské představené zvláštní požadavky. Během vojenské služby je nutné budovat na předběžné civilní tvárnosti a nesnažit se o její změnu. Poznatky a dovednosti, které vyžaduje vojenská služba, musejí být utvářeny jako doplnění, aniž by vytěsňovaly jiné charakteristiky osobnosti.

Padesát procent našich vojáků tvoří vojáci základní služby. S jejich výkony, bojovou připraveností a služební motivací jsme spokojeni.

To však nezabývá vojenské velitele povinností názorně vysvětlovat význam služby pro každého vojáka druhem a odůvodněním požadavků.

Význam principu všeobecné branné povinnosti

Německo je živoucí demokracií. Obava, že by se armáda tvořená pouze dobrovolníky, rychle stala státem ve státě, je vzhledem ke čtyřiceti letům úspěšného rozvoje demokracie a fungujícího systému kontroly ozbrojených sil zcela "vybledlá" a neodůvodněná.

Také pro budoucnost můžeme předpokládat, že kontrolní mechanismy našeho základního zákona, začlenění do soustavy institucí státu, kontrolní pravomoci parlamentu, a proto také primát politiky mohou být zabezpečeny při každé reformě ozbrojených sil.

Avšak pro nás je velmi důležité, že s všeobecnou brannou povinností se základní názory, normy, hodnoty, konvence a civilní vzory chování společnosti zřetelněji odrážejí v ozbrojených silách a že personální složení ozbrojených sil také u děsloužících vojáků i u vojáků z povolání do značné míry odpovídá sociálnímu rozvrstvení společnosti.

Budoucí, jednostranným závazkem Německa stanovenou mírovou silou Spolkových ozbrojených sil 370 000 vojáků je možné zabezpečit jen vojáky povolávanými na základě všeobecné branné povinnosti. Jen branná povinnost umožňuje narůstání ozbrojených sil a potřebné doplňování personálu za krize i pro případ bojového použití. Současná spolková vláda se proto na počátku svého úředního období rozhodla pro dvanáctiměsíční vojenskou základní službu.

Zkušenost

Německá jednota, znovuzískaná dne 3. října 1990, zasáhla vojáky Spolkových ozbrojených sil v mnoha ohledech. Vedle radosti, kterou měli jako občané státu, a vedle organizačních a plánovacích nároků to platí zvláště pro zkušenosti s koncepcí vnitřního vedení i jeho uplatnění do praxe.

Přitom si vojáci Spolkových ozbrojených sil při setkání s vojáky bývalé Německé demokratické republiky náhle uvědomili mnohé, zdánlivě samozřejmé:

- na vzájemné důvěře a porozumění spočívající otevřený vztah mezi vojáky a ozbrojenými silami na jedné straně a obyvatelstvem na straně druhé,
- význam práv osobnosti každého jednotlivého vojáka a jejich bezpodmínečné respektování i při náročném výcviku,
- na tom vybudovaný vztah představených k vojákům jim svěřeným, včetně účasti podřízených na přípravě rozhodování, přenášení volnosti jednání i podpory iniciativy u všech stupňů,

vysoká úloha poddůstojníků jako velitelů a cvičitelů mužstva, jako uznávaných, samostatně jednajících odborníků v nejrůznějších funkcích, jako spolupracovníků a poradců důstojníků zvláště na nižších stupních velení.

Dnem 2. 10. 1990 byla zrušena Národní lidová armáda.

Dne 3. října 1990 Spolkové ozbrojené síly převzaly odpovědnost za nemovitosti, zbraně, techniku a municii.

Zákony a předpisy Spolkových ozbrojených sil vstoupily v platnost a jejich používání bylo povinné.

Personál bývalé Národní lidové armády, který byl ještě ve službě, byl převzat k rušení a měl status "pro další použití". Od ledna 1991 byli z tohoto personálu dobrovolníci jako dělesloužící vojáci s nejdříve dvouletým závazkem zařazeni do Spolkových ozbrojených sil.

Personál z bývalé Národní lidové armády, zařazený dále ve velitelských funkcích, bylo nezbytné urychleně vyškolit ve vojenském právu, zásadách vnitřního vedení a výcvikových metodách. To se dělo a děje v kursech a školách ozbrojených sil i druhů ozbrojených sil, jakož i formou vojskové praxe u útvarů Spolkových ozbrojených sil v západní části naší země.

Kromě toho byla útvarům v nových zemích poskytnuta podpora přidělením zkušených cvičitelů.

Důležité klíčové funkce, např. velitelé pluků, byly od 3. října 1990 obsazeny kvalifikovanými důstojníky a poddůstojníky od útvarů Spolkových ozbrojených sil. Avšak zpravidla je již "druhý muž" vojákem pocházejícím z bývalé Národní lidové armády.

Do současných výcvikových kursů důstojníků a poddůstojníků jsou již zařazeni dobrovolníci z nových spolkových zemí.

Přitom je zapojení převzatých vojáků do pravidelného výcviku respektováno stejně jako udržování stejných možností vůči západoněmeckým kamarádům.

Požadavek vybudovat německou armádu prokázal správnost stanoveného cíle pro koncepci vnitřního vedení.

Zásady této koncepce je sice možné snadno přednášet a naučit se, avšak je nutné také tyto zásady pochopit a přijmout; to se děje nejlépe tak, když je možné prožívat je za všedního služebního dne. Vedení musí být osobní; každý představený musí mluvit s vojáky nikoli k vojákům. Představení musejí naslouchat, vysvětlovat, odůvodňovat.

Odpovědnost je nezbytné přenášet; spoluúčast vojáků podle jejich schopností není žádným velkorysým gestem odpovědného funkcionáře, nýbrž neodmyslitelným projevem moderního stylu vedení.

Spolkové ozbrojené síly poskytly příspěvek ke sjednocení Německa a jeho občanů, který překračuje jejich rámec.

Ve snaze o získání důvěry obyvatelstva v nových spolkových zemích je nutné pokračovat. K tomu je zapotřebí dát jasně na srozuměnou, že Spolkové ozbrojené síly jsou v každém ohledu jinou armádou než bývalá Národní lidová armáda. Tím bude navíc poskytnut důležitý příspěvek pro pochopení našeho svobodného demokratického zřízení.

Stanovený cíl vybudovat vojensky účinnou armádu Spolkové republiky Německo, zároveň ji začlenit do našeho státního zřízení a integrovat do společnosti, nalezl svůj výraz v koncepci vnitřního vedení. V tomto smyslu je voják občanem státu ve stejnohodnotě; zároveň je svobodnou osobností, své odpovědnosti si vědomým občanem a bojeschopným vojákem.

Vnitřní vedení není žádným vývozním zbožím. Avšak bylo a je správnou odpovědí na německou armádu integrovanou do svobodné demokracie.

Naše názory a zkušenosti ochotně předáváme všem, kdo nás o to požádají. Častá setkání mezi vojáky Československé armády a Spolkových ozbrojených sil jsou toho příkladem a důkazem.